

ספר
מרי"ח ניהוח

קונטרס
מעשה דרשב"י במערה

קושיות ותירוצים על סוגיה דרשב"י זיע"א
גמ' שבת ל"ג ע"ב ל"ד ע"א

יוצא לאור לעילוי נשמת זקנתי מרת רבקה בת מזל ע"ה
משפחת אביחצירא בתו של הצדיק רבי בנימין ויזמאן זיע"א
גלב"ע ז' אב ה'תשנ"ט
תנצב"ה

חברתיו וערכתיו בעזרת
החונן לאדם דעת
רן יוסף חיים מסעוד בן לא"א
רבי משה אביחצירא שליט"א

עפולה ה'תשפ"ה

© כל הזכויות שמורות

כתובת המכון ולהשיג את כל ספרי המכון
הרה"ג רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא שליט"א
רח' תאשור 6 ג' עפולה
טלפון: 052-7727591
rantorah@gmail.com
ran0527727591@gmail.com

הקדמה

התגלגל לידי עלון נפלא "אשכול יוסף" (גליון 486 גליון מיוחד ה'תשפ"ה) של ידידי היקר הרה"ג יוסף חי סימן טוב שליט"א מח"ס "כרם יוסף" ועוד שא"ס מעיה"ק ירושלים תובב"א, ובו שבעים קושיות על הסוגיה דרשב"י זיע"א, והוא הביא בעלון רק את הקושיות בלי תירוצים, כי התירוצים נמצאים בספרו "המערה", שיצא סמוך לימים של הילולת רשב"י זיע"א.

ביום ל"ג בעומר הילולא דרשב"י זיע"א י"ז אייר ה'תשפ"ה, אמרתי לעצמי אכתוב תירוצים כפי מה שיעלה בידי בס"ד ובחמלת ה' עלי לכבוד הילולא דרשב"י זיע"א.

כתבתי תירוצים כפי מה שעלה בראשי באותם רגעים יתכן שחלק מן התירוצים כבר כתב אותם ידידי היקר הנ"ל, אך זה מה שאני הצב"י עשיתי ביום ל"ג בעומר לכבוד התנא הקדוש רשב"י זיע"א.

קונטרס זה מצטרף לכל הקונטרסים שכתבתי בס"ד ובחמלת ה' עלי, לכבוד התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי זיע"א, ואגדתי אותם לספר אחד הנקרא "אוצרות רשב"י", ויהי רצון שזכות התנא הקדוש תהיה עלינו מגן וצינה אכ"ר.

יהי רצון שזכות התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי זיע"א ורבי אלעזר בנו זיע"א, יגנו עלינו ועל כל בני ביתנו ועל כל ישראל אחינו, ונזכה לגאולה השלימה החסד וברחמים, ויראו עינינו בבית קודשנו ותפארתו בביאת משיח צדקנו ובתחיית מתינו אכ"ר.

הכותב והחותם לכבוד התורה הקדושה והצדיקים הצב"י רן יוסף חיים מסעוד
בן לא"א מו"ר ועט"ר רבי משה אביחצירא ס"א
מח"ס מריח ניחוח ועוש"ס
ליל ה' אב הרחמן ה'תשפ"ה
יום הילולת אדוננו רבי יצחק לוריא אשכנזי זיע"א האריז"ל
עפולה ת"ו

תלת אבא הוו – ביאור באדרא זוטא

בקונטרס "תלת אבא הוו" (הנמצא ב"אוצר הקונטרסים - מריח ניחוח" חלק י' קונטרס ד', וכן בספר "אוצרות רשב"י"), הבאתי פירוש מספר "ויאמר משה" לרבי משה אבירמט זיע"א (תאודאנת מרוקו, יום פטירתו כ"ז תמוז תשט"ו), על מה שכתוב באדרא זוטא "תלת אבא הוו", ועיין שם מה שכתבתי והקשתי, ועיין עוד מה שכתבו במכתבים לקונטרס, הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א, והרה"ג שמואל כהן שליט"א לפרש, ואכמ"ל, עיי"ש.

כעת (ליל כ"א אייר ה'תשפ"ה) מצאתי בס"ד בספר "נאה דורש" לרבי שמעון ואעקנין זצוק"ל זיע"א חתנו של רבי אברהם אביחצירא זיע"א בנו של רבי יעקב אביחצירא "אביר יעקב" זיע"א, שהיה נשוי לבתו של רבי אברהם אביחצירא בזיווג ראשון הרבנית וצדקנית מעתוקה זהרה אביחצירא ז"ל בת הרבנית וצדקנית מרים לבית לוי (כפי שכתב בהקדמתו לספרו נאה דורש, וכן דורש סמוכים, ודבר שוה) שכתב בהשמטות באות קס"ט (עמ' קה), וז"ל:

מ"ש ר"א בסוף האדרא זוטא אבא אבא תלת הוו חד אתחזרו הרבה פירושים עפ"י סוד נאמרו בו, ולקו"ד נל"פ בדרך פשט בא"א דידיע דר"ש נקרא אבא לבנו ר"א, ורפב"י נקרא אבא שהוא חמיו של רשב"י וכמ"ש דוד המלך ע"ה לשאול חמיו אבי ראה וכו', ור' אבא שהוא מהחברים הרי שלשה, חד אתחזרו שנפטר רשב"י ורפב"י ולא נשאר אלא חד שהוא ר' אבא שהוא מהחברים ודו"ק וא"ש את"ם וההי"ב. עכ"ל.

לקט חידושים מרבי שמעון בר יוחאי זיע"א

אלקט כמה חידושים מרבי שמעון בר יוחאי זיע"א, ממה שזכיתי לקבל ספר עצום הנקרא "מפתח של חיים", אוסף עצום של חידושים מספר אור החיים עה"ת, לרבנו המאור הגדול רבי חיים בן עטר זצוק"ל זיע"א, מידיו של ידידי היקר יו"ר המועצה הדתית עפולה ת"ו מזכה הרבים הרב אלירם שלום דדון שליט"א, וזה החלי בעזר צורי וגואלי:

א. אמרי קדוש הרשב"י ואנשי סודו.

ב. מעשה הובא שם שראה רבי שמעון בר יוחאי רבי יצחק שעבר צלמו ממנו, והגם כי ידיעה זו משוללת מבני אדם, הצדיקים מרגישים ויודעים כל דבר רוחני.

ג. התנא האלהי רבי שמעון בר יוחאי עליו השלום.

ד. מאמר האלהי הרשב"י.

ה. צא ולמד מרבי שמעון בר יוחאי שהכיר ברבי יצחק (שנשמתו הולכת ממנו קודם פטירתו) כאמור בספר הזוהר.

ו. מאמר רבי שמעון בר יוחאי שאמר אתם קרויים אדם וכו' מצינו בפירוש בדברי רשב"י שמחלק כדברי התוספות (שיש הבדל ומעלה בין אדם להאדם כי אדם הוא הגדול והמשובח וכו').

ז. הגם שמצינו להרשב"י שאמר וצדיק יסוד עולם, אפשר שזה יהיה כשיהיה צדיק מופלא.

ח. אמרי קדוש הוא הרשב"י ואנשי סודו שאמרו כי טעם הגליות הוא לברר חלקי הקדושה המפוזרים בענפי הקליפה וכי במצרים להיותה מלאה גלולים ושם תוקף הטומאה שם הוא שביית חלקי הקדושה הרבים והעצומים.

ט. טוב עין הוא יבורך, גם ציין הרשב"י לרע עין המזיק בעינו, כי הוא חלק הרע.

י. מאמר רבי שמעון בן יוחאי שאמר בזוהר כי ביום השבת ירד המזון של כל ששת ימים למעלה ומאותו מזון יורד דבר יום ביומו.

יא. שמו של הקדוש ברוך הוא שבת כמאמר רשב"י.

◆ קונטרס מעשה דרשב"י במערה ————— ה

יב. אומרם בזוהר אמר רבי שמעון בר יוחאי בפסוק עמד וימודד ארץ מדד ה' את כל האומות ולא מצא אומה שהיא ראויה כו'.

יג. מה שאמר התנא האלהי רבי שמעון בר יוחאי ע"ה כי רמ"ח אברי האדם ושס"ה גידיו הם כנגד מצות עשה ולא תעשה, ובעשות האדם מצוה באותו אבר שנעשית המצוה שורה בו שם הוי"ה יתברך, וביאור על זה.

יד. מאמר האלהי רשב"י כי תיבת אני תגיד על כסא כבודו יתברך אשר אנו קוראים שכינתו יתברך וכו'.

טו. צא ולמד מה שכתב הרשב"י בהפרש שבין קודש לקודש.

טז. פירש הרשב"י בפסוק באתי לגני וגו' אכלתי יערי וגו' שתיתי ייני וגו' משל לחתן וכו' יעוין שם דבריו.

יז. אמר הרשב"י בספר הזוהר כי האדון ב"ה שולח נשמה יתירה לאדם מעולם העליון להדריכו בדרך ישרה ובאמצעותה ימלט האדם מהמחטיאו.

יח. סוד מאמר הרשב"י שאמר ווי לה לנשמתא דסבלא אשא נוכראה, פירוש האש שבו נכנסת להענישה היא אש נכריה בערך אש הנשמה.

עוד יש להביא כאן ליקוטים על רבי שמעון בר יוחאי זיע"א, מספר 'דעת רמח"ל' ממשנתו של רבנו הגדול רבי משה חיים לוצאטו זצוק"ל וזיע"א, (ערך אישים רשב"י, עמו' רפ"ו- רפ"ז), וזה החלי בעזר צורי וגואלי:

א. שני חלקי הלילה הראשונים קשים יותר, ואין צריך להמתין לעשות התיקונים בסוף הלילה בזמן המיתוק. אלא צריך לעשותה בראשיתה. וזה נעשה בזמן הרשב"י. שהיה בתחילת הגלות. והנה אמרו רז"ל "ג' משמרות הוי הלילה, ראשונה חמור נוער, שניה כלבים צועקים וכו' ". וע"כ אמר "לראש אשמורות", כי צריך להתחזק על החמור הזה להכינו למשיח – "עני ורוכב על חמור".

ב. לאחרים, שאר כל חכמי ישראל, נמסר בלחישה וע"כ איתם היה סגור בקרב ליבם. ולו (לרשב"י), ניתנה רשות לגלות לטוב לדורותיו להניח ברכה אחריו עד עולם כיום הזה.

ג. רשב"י זללה"ה היו תמיד כל הדברים ברורים לפניו כאיש הרואה בעיניו דבר ונצטייר בלבבו. ולא היה בידיעתו שוב ערבוב ומחשך... ובאמת לא חסרו לגמרי איזה חכמים גדולים מישראל, אך הענין הוא כמו מנח ועד אברהם, כי הנה (אמנם) היו אנשים צדיקים כגון שם ועבר ובית דינם, אך לא היו מתערבין עם שאר הדור ולא נמצא לדורם מהם תועלת גדול, כי היו עומדים ולא נשפע טובם לאחרים.

ד. בהיות השכינה בגלות בתחילה ולא בא לה אור מן הפנימיות כלל עד שבא רשב"י זללה"ה, זה מפני שהוא ניצוץ ממשה רבינו ע"ה. ובאמת הוא הראשון והיותר עיקרי.

ה. לפי שעשה תיקון גדול אחרי שכבר הקלקול נתגבר כ"כ וזמן כ"כ רב, הוצרך שיכין רשב"י עצמו הכנה גדולה והוא ענין המערה. ובאמת הוצרך לברוח כמו שברח משה לפני פרעה, וישב במערה י"ב שנים מתחלה ויצא אח"כ וחזר עוד וישב שנה אחת.

ו. רק בימי רשב"י זלה"ה אחרי י"ג שנה אשר היה במערה נפתחו שערי החכמה עליו להאיר לכל ישראל עד קץ הימין.

ז. לפי הארות שהאירו כך היה מחבר ספריו, כי באמת הספרים מתחברים למטה לפי ההארה המגיעת... וכללות הכל הוא ספר הזהר.

ח. כתוב "עלית למרום שבית שבי" (תהלים סח, יט), שמדבר על רשב"י, כי שב"י ר"ת ש'מעון ב'ן י'וחאי כידוע. כי הנה מרע"ה בתקנו בתחילה לצורך ישראל במצרים הכין תיקון גם לצורך הגאולה האחרונה, והיינו שלקח עמו גם ניצוצו זה הראוי להתגלות בסוף גם לצורך הגאולה העתידה והיינו רשב"י זללה"ה.

מעשה דרשב"י במערה [שבת ל"ג ע"ב לד ע"א] עם ביאור של גמרא חברותא

ואמאי קרו ליה לרבי יהודה ברבי אלעאי ראש המדברים בכל מקום?

ומבארינן: דמעשה הוה, דיתבי רבי יהודה, ורבי יוסי, ורבי שמעון בר יוחאי. ויתבי יהודה בן גרים גביהו [והיה נקרא כך על שם שהיו אביו ואמו גרים].

פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיהם של אומה זו [רומי]. שהרי הם תקנו שווקים, ותקנו גשרים, ותקנו מרחצאות.

רבי יוסי כששמע את דברי רבי יהודה, שתק.

נענה רבי שמעון בר יוחאי ואמר: כל מה שהרומיים תקנו, לא תקנו אלא לצורך הנאת עצמן.

תקנו שווקין - כדי להושיב בהן זונות.

תקנו מרחצאות - כדי לעדן בהן את עצמן.

תקנו גשרים - כדי ליטול מהן, מהעוברים בהם, מכס.

הלך [רבי] יהודה בן גרים וסיפר בביתו את דבריהם של החכמים. ומתוך כך נשמעו למלכות רומי.

אמרו המלכות: רבי יהודה שעילה וקילס את המלכות, הוא יתעלה בשכר זה להיות ראש המדברים בכל מקום.

רבי יוסי ששתק ולא שבח, ואף לא מחה על דברי רבי שמעון, הוא יגלה לציפורי.

רבי שמעון שגינה את המלכות, הוא יהרג.

א. א"ה ריחמ"א: לקחתי את לשון הגמ' עם הביאור מאתר "תורת אמת" (מאגר תורני חופשי), הביאור "חברותא" של הרב יעקב שולביץ שליט"א, ההערות שולים על הגמ' הם של הרב הנ"ל.

ב. השפת אמת מקשה איך אמר כך והלא יש בזה איסור של לא תחנם, ודרשו שאסור ליתן להם חן ולומר על נכרים שהם נאים? וכתב השפ"א שהוא דיבר בלשון תימה.

אזל הוא - רבי שמעון, ובריה - רבי אלעזר. טשו הסתתרו, בבי מדרשא.

כל יומא הוה מייתי להו דביתהו, אשתו של רבי שמעון, ריפתא, לחם לאכול, וכוזא [כד] דמיא, וכרכי, והם היו אוכלים.

כי תקיף גזירתא, שחיפשו אחריו מאד. אמר ליה רבי שמעון לבריה: מכיון שנשים דעתן קלה עליהן. חוששני, דלמא הרומאים מצערי לה בעינויים קשים שהיא לא תעמוד בהם, ומגליא לן היכן אנחנו מסתתרים.

אזלו טשו נחבאו במערתא.

ואיתרחיש להו ניסא, ואברי להו עץ חרובא שאכלו ממנו פירות, ועינא דמיא, ומעין לשתות ממנו מים.

והיו רבי שמעון ורבי אלעזר, משלחי מנייהו, פושטים את בגדיהם, כי היכי דלא ליבלו. והוו יתבי עד צוארייהו בחלא [בחול].

כולי יומא הוו גרסי, ובעידן צלויי, כשעמדו לתפילה, לבשו בגדיהם, מיכסו ומצלו, וכשגמרו תפילתם, הדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו.

איתבו תריסר שני במערתא.

לאחר שנים עשרה שנה, אתא אליהו הנביא, וקם אפיתחא דמערתא, אמר: מאן לודעיה, מי יודיע, לבר יוחאי דמית קיסר רומי, ובטיל גזרתיה?

כששמעו את דבריו, נפקו רבי שמעון ובנו, ויצאו מהמערה.

ובציאתם, חזו אינשי דקא כרבי וזרעי, שעסקו בחרישה וזריעה.

אמר רבי שמעון: אנשים אלו, מניחין חיי עולם, ועוסקין בחיי שעה, והיה להם לעשות עבודות אלו על ידי גויים, והקדוש ברוך הוא מחלק מזון וריוח לעושי רצונו.

כל מקום שהיו נותנין בו את עיניהן, מיד היה נשרף.

ג.. מסביר המהרש"א שיש כאן נס בתוך נס, כיון שדרכו של חרוב להוציא פירותיו רק לאחר שבעים שנה, ואילו כאן הוציא החרוב פירותיו לאלתר. ויש להקשות הרי פירות החרוב היו ערלה? וההסבר לזה הוא כמבואר בשולחן ערוך (יו"ד רצד, כז) שאילן העולה מאיליו במקום סלעים אין בו חיוב ערלה.

יצתה בת קול ואמרה להם: כלום להחריב את עולמי יצאתם? חיזרו למערתכם!
הדור אזול למערה, איתייבו בה עוד תריסר ירחא שתא.

אמרו: הרי משפט רשעים בגיהנם הוא י"ב חודש, ובודאי שאנחנו יכולים לצאת.
יצתה בת קול ואמרה להם: צאו ממערתכם! נפקו.

כל היכא דהוה מחי [מכה] רבי אלעזר, הוה מסי [מרפא] רבי שמעון.

אמר לו רבי שמעון לרבי אלעזר: בני, די לעולם שיעסקו בתורה אני ואתה.

בהדי פניא דמעלי שבתא, בערב שבת לפנות ערב, חזו ההוא סבא, דהוה נקיט
תרי מדאני אסא, שתי חבילות הדסים, והוה רהיט, רץ, בזמן בין השמשות.

אמרו ליה: הני הדסים למה לך?

אמר להו: לכבוד שבת קנייתם להריח בהם.

שאלוהו: ומדוע לא תיסגי לך בחד? אמר להם: חבילה חד, כנגד "זכור", וחבילה
חד, כנגד "שמור".

אמר ליה: רבי שמעון לבריה: חזי! ראה, כמה חביבין מצות על ישראל.
יטיב דעתייהו.

שמע רבי פנחס בן יאיר, דהוה חתניה, שרבי שמעון ובנו באים, ונפק לאפיה
יצא לקראתם לקבלם.

עייליה לבי בניה הכניסו לבית המרחץ.

הוה קא אריך, מתקן ומנקה, לבישריה. חזי דהוה ביה פילי בגופיה, סדקים
שנוצרו משהייתו בחול. הוה רבי פנחס קא בכי, וקא נתרו דמעת עיניה
דרבי פנחס על רבי שמעון, וקמצוחא ליה רבי שמעון, שהיו הדמעות צורבות
לו על פצעיו.

אמר ליה רבי פנחס בן יאיר: אוי לי שראיתך בכך! בצער שכזה.

אמר ליה רבי שמעון: אשריך שראיתני בכך! משום שאילמלא לא ראיתני בכך,
לא מצאת בי כך.

י. מריח ניחוח

ומבארנין: משום דמעיקרא כי הוה מקשי רבי שמעון בר יוחאי קושיא, הוה מפרק [מתרץ] ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי.

לסוף, לאחר שובו, כי הוה מקשי רבי פנחס בן יאיר קושיא, הוה מפרק ליה רבי שמעון בר יוחאי עשרין וארבעה פירוקי.

אמר רבי שמעון: הואיל ואיתרחיש לי ניסא, איזיל אתקין מילתא, כדרך שעשה יעקב אבינו כשניצל מידי עשיו, דכתיב: "ויבא יעקב שלם", ואמר רב: שלם בגופו - שנתרפא מצלעתו, שלם בממונו, שלם בתורתו - שלא נשתכחה לו בדרכו הארוכה.

וכתיב: "ויחן את פני העיר", אמר רב: מטבע תיקן להם [ולשון "ויחן" מתפרשת - חן ותיקון, פירוש נוסף ברש"י שזה נלמד מהמשך הפסוק: "ויקן את חלקת השדה", לשון תיקון].

ושמואל אמר: שווקים תיקן להם.

ורבי יוחנן אמר: מרחצאות תיקן להם.

אמר רבי שמעון בר יוחאי: האם איכא מילתא דבעי לתקוני?

אמרו ליה: אין, איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה.

ואית להו צערא לכהנים, מפני שהם צריכים לאקופי וללכת בדרך ארוכה.

אמר רבי שמעון: האם איכא איניש דידע דאיתחזק הכא טהרה? והיינו, האם יודע מאן דהוא שמקום זה, שעתה הוא בספק טומאה, לא היה מעולם בית הקברות.

אמר ליה ההוא סבא: כאן קיצץ בן זכאי תורמסי תרומה, שהיה שותל במקום זה גידולי תרומה ועוקרן לאחר מכן. וגידולי תרומה צריכים שמירה

◆ קונטרס מעשה דרשב"י במערה ————— יא

בטהרה, ובן זכאי עצמו היה כהן, וראיה היא שמקום זה לא היה בית קברות מעולם.^ד

עבד איהו, רבי שמעון, נמי הכי, והיה מקצץ תורמסין ומשליכן, ונעשה נס, ומקום שהיה שם מת הוא צף, וציינו את מקום הקבר.

כל היכא דהוה העפר קשי, טהריה. וכל היכא דהוה העפר רפי, צייניה.

אמר ההוא סבא: טיהר בן יוחאי בית הקברות!

אמר ליה רבי שמעון: אילמלי היית עמנו באותו מעמד שטיהרנו, ואפילו אם היית עמנו ולא נימנית עמנו להיתר - יפה אתה אומר עתה שאותו מקום הוא בית הקברות.

אבל עכשיו, שהיית עמנו בשעה שטהרנו, ונמנית עמנו להיתר - יאמרו אנשים: אם זונות - מפרכסות מייפות זו את זו. תלמידי חכמים - לא כל שכן שיסייעו האחד לרעהו, ולא יכשילו האחד את השני, כמו שעשית אתה.

יהב ביה רבי שמעון עיניה, ונח נפשיה.

נפק רבי שמעון לשוקא, חזייה ליהודה בן גרים, אמר: עדיין יש לזה מציאות בעולם?

נתן בו עיניו, ועשהו גל של עצמות.

ד. מעיר החזון איש, לכאורה מדוע הגמרא מביאה ראיה דוקא מתורמוסי תרומה, והרי כל מעשה שתילה וקציצה בבית קברות הינו דבר אסור, שהרי אין זורעים בבית קברות משום קלות ראש, ומוכח מזה בפשיטות שאין כאן בית קברות? וצ"ע. ולפירוש רש"י שהיה זורק תורמוסים והיה המת עולה על ידי נס, הקשה הריטב"א מדוע השליך דוקא תורמוסי תרומה.

שאלות ותשובות בסוגיה דרשב"י זיע"א גמ' שבת ל"ג ע"ב לד ע"א

1. בכל מקום שנחלקו ר' יהודה ורשב"י, הלכה כרבי יהודה, כמבואר בעירובין (מו:), ואילו במחלוקתם כאן אם רומי תקבל שכר לעת"ל הלכה כרשב"י כמבואר בע"ז (ב.), וצ"ב מדוע כאן השתנה הדין?

2. מה הכריח את התוספות לומר שקראו ליהודה בן גרים "רבי", וכיצד ניתן ליישב את הגירסא לפנינו?

3. בגמרא הביאו כל מעשה זה לבאר מדוע רבי יהודה ברבי אלעאי הוכתר ע"י מלכות רומי להיות ראש המדברים בכל מקום, וצ"ע שממעשה זה רואים, שכבר לפני כן היה ראש המדברים, כפי שפתח כאן ראשון לפני רבי יוסי ורשב"י?

א"ה ריחמ"א: כשרון דיבור לאדם הגורם לו לדבר לפני כולם, עדיין אין זה אומר שהוא ראש המדברים בכל מקום, ולכן אע"פ שרבי יהודה בר אלעאי פתח ראשון כאן, אין זה אומר שהוא "ראש המדברים" מן המלכות, כי ראש המדברים אצל המלכות זה כפי מה שחושבת על טובתה.

4. קשה איך ר' יהודה דיבר בשבח מלכות רומי, והלא אסור לדבר בשבח עובדי עבודה זרה כמ"ש הרמב"ם בהלכות עבודת כוכבים (פ"י ה"ד): "אסור לספר בשבחן ואפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריהם שנא' "ולא תחנם" לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים.

א"ה ריחמ"א: אם מרוויח משהו מן הגוי לטובת היהודים יתכן שאין בזה איסור לשבח את הגוי כי גורם שיעשה טוב ליהודי ע"י זה.

5. צ"ב מדוע ר' יוסי שתק ולא הביע דעתו, אם כדברי ר' יהודה או כרשב"י?

א"ה ריחמ"א: יתכן שרבי יהודה בר אלעאי ורשב"י היו יותר גדולים ממנו ולא רצה רבי יוסי להיות המכריע בין ההרים הגדולים ובמקום גדולים לא רצה לעמוד.

6. היאך רשב"י גינה את מלכות רומי בפני יהודה בן גרים, שהיה בן גר וגירות כמו שפירש רש"י, והלא איתא בסנהדרין (צד.) שאסור לבזות גוי בפני הגר, והסמיכו כן על הכתוב "ויחד יתרו", שנעשה כל בשרו חידודים חידודים, קמטין קמטין, על מפלת המצרים. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, עד י' דורות לא תבזה גוי בפני גר?

א"ה ריחמ"א: רשב"י זיע"א הבין שבמקום שצריך להוקיע דברים רעים אין איסור זה של לבזות גוי בפני גר, ועל כן אמר דעתו על המלכות הרשעה. ועוד אפשר לומר שאסור לבזות גוי דווקא מאותה אומה של הגר.

7. מדוע רשב"י הקדים מרחצאות לגשרים, והרי רבי יהודה בדבריו אמר את הדברים כסדרם. שווקים גשרים מרחצאות?

א"ה ריחמ"א: רבי יהודה בר אלעאי הקדים כפי הסדר של מה שעשו הרומים בתחילה שווקים ואז גשרים ואז מרחצאות, ואילו רשב"י זיע"א הקדים מרחצאות לגשרים כי דיבר על הנזק הרוחני היותר גרוע תחילה שהם המרחצאות ויתכן שהיה בזה אפילו משום חוסר צניעות וקרבה לגוי במה שרוחץ איתו באותו מרחץ, ואף לא מופקע לומר שמרחצאות זה כמו ברכות שחייה של היום והיה עירבוב בין נשים לגברים, ואח"כ אמר גשרים כי הנזק הרוחני מגשרים שאפשר לעבור ממקום למקום בקלות וללכת למקומות שאינם הולמים את דרך התורה הקדושה.

8. היאך רשב"י לא חשש שדבריו ישמעו למלכות ויסתכן עי"ז?

א"ה ריחמ"א: רשב"י היה מוכן להסתכן אפילו במחיר שישמע למלכות וירצו להורגו והעיקר לומר את דעת התורה האמיתית על מלכות הרשעה.

9. צ"ע מדוע מסדרי התלמוד רבינא ורב אשי, קבעו וחתמו בתלמוד לדורות את שמו של מספר הדברים יהודה בן גרים. שעל ידו התגלגל שר' יוסי הוגלה לציפורי, ורשב"י נרדף על ידי המלכות להורגו ונטמן במערה כל אותם השנים, ולא חששו בזה לאיסור לשון הרע?

א"ה ריחמ"א: אולי לא הייתה כוונת רבי יהודה בן גרים לרעה אלא לטובה לומר את דעת התורה שנשמעה מפי רשב"י, ומה שהקפיד עליו רשב"י כי היה לו לשאול תחילה את פי קודשו מה לומר ומה לא לומר ובאיזה אופן לומר ולמי לומר.

10. מדברי הגמרא נראה שרשב"י ור' יהודה חלקו במחלוקת יסודית. וצ"ב בשורש ויסוד מחלוקתם?

א"ה ריחמ"א: נראה ששורש המחלוקת שלהם הייתה האם טובה גשמית טובה לעם ישראל או לא, ודעת רבי יהודה בר אלעאי שטובה גשמית לעם ישראל יכולה להועיל להם ברוחניות, ודעת רשב"י שטובה גשמית יכולה לקלקל אותם ברוחניות.

11. למה מלכות רומי לא העלתה לגדולה גם את יהודה בן גרים. כמו שהעלתה את ר' יהודה בר אלעאי, שהרי על ידו נודע למלכות דבריהם של רשב"י וחבריו?

א"ה ריחמ"א: מלכות רומי לא העלתה את יהודה בן גרים לגדולה כי סברו שהוא היה צריך לבוא בעצמו ולומר להם ולא שישמעו שכן אמר יהודה בן גרים אלא הוא עצמו יהיה מי שאומר להם את השיח של החכמים.

12. מדוע מלכות רומי הענישה את רבי יוסי בגלות דוקא?

א"ה ריחמ"א: כי סברו הרומיים שאדם שאינו מביע דעה בחברה אין מקומו בחברה ועל כן גזרו עליו גלות.

13. מה הפשט שהגלוהו לרבי יוסי לציפורי והלא מקום מושבו היה בציפורי?

א"ה ריחמ"א: בתוך ציפורי היה כנראה גולה כל יום ולא היה ישן באותו מקום שישן בו אתמול, והוא צער גדול כי אין לאדם ישוב הדעת.

14. מדוע מלכות רומי ראתה בדברי הרשב"י מרידה במלכות. והלא הוא רק טען שעושים הכל להנאתם ולצורך עצמם?

א"ה ריחמ"א: החשיבה של המלכות שצריכים לומר עליה שהיא עושה הכל לטובת הציבור אע"פ שזה שקר, כי באמת הכל הוא רק לטובתה והנאתה, אבל בשביל לשמור על התדמית שלה רוצה המלכות שיאמרו שעושה למען הציבור, וכאז גם היום.

15. מדוע רשב"י נטמן ולא מסר נפשו על קדושת ה'?

א"ה ריחמ"א: רשב"י טמן עצמו כי סבר שתחילה לפני שמוסרים נפש על קידוש ה' יש לעשות השתדלות עד כמה שיכולים לחיות על קידוש ה' ורק אם המלכות תופסת אותו הוא עומד איתן על דעותיו ומוסר נפשו על קידוש ה' ללא חת.

16. מדוע רשב"י לקח איתו למערה את בנו רבי אלעזר, והלא אמו תצטער ותדאג?

א"ה ריחמ"א: רבי אלעזר מתוך כבוד לאביו רשב"י הלך איתו, וברור שניחא גם לאמו שיעשה כן, כי על ידי שיהיה רשב"י עם בנו יהיה לו יותר טוב, וכך תהיה היא רגועה.

17. מדוע נענש רשב"י שהוצרך לגלות, והלא הביע דעת תורה כנגד מלכות רומי, וכל כוונתו היתה לקנא קנאת ה'?

א"ה ריחמ"א: לעניות דעתי אין כאן שום עונש על רשב"י אלא זכות שגלה וידוע שהצדיקים גולים ממקומם להשתתף בצער השכינה, וכעת הגיע לידי רשב"י זיע"א זכות זו להיות שותף בצער השכינה, וכמו שהיה עושה רבי שלמה הלוי אלקבץ זיע"א יחד עם גיסו הרמ"ק זיע"א וע"י כן נכתב ספר הגירושין, וכן רשב"י הגה בתורת הסוד וההוד בהיותו במערה וזכה לגילוי אליהו הנביא באופן שיתכן שכאשר היה בחברת בני אדם לא היה זוכה לכל זה.

18. היאך מתחילה ברח רשב"י לבית המדרש, והלא זה המקום הראשון שהרומיים יחפשוהו זה בבית המדרש?

א"ה ריחמ"א: יתכן שרשב"י כשברח לבית המדרש בתחילה עשה מופת להיות רואה ואינו נראה או על ידי טבע וכמו שידוע מספר הפעולות של מהרח"ו זיע"א שישנם פעולות עפ"י טבע להיות רואה ואינו נראה או על ידי שמות קדושים וכידוע. רק שאח"כ לא רצה להטריח כלפי מעלה באופן של שינוי הטבע אם על ידי טבע או על ידי שמות קדושים ולכן ברח למערה כי לא רוצה להשתמש בסגולות.

19. מדוע אשת רשב"י הביאה להם לחם ומים ולא מאכלים משובחים?

א"ה ריחמ"א: ידעה את המשנה באבות שפת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואשריך, ורצתה שיזכו לזה. ועוד יתכן שכן ביקש רשב"י זיע"א כדי חיותו ולא יותר.

20. בגמרא אמרו שרשב"י ור"א היו כורכים לחם ומים ואוכלים, צ"ב מה שיך לכרוך לחם ומים?

א"ה ריחמ"א: לכרוך לחם ומים, הכוונה זה לאכול בזריזות ללא שום שיהוי בין הלחם למים.

21. בגמ' אמרו שרשב"י פחד לגלות לאשתו היכן הוא מסתתר משום שנשים דעתן קלה ואם ייסרו אותה היא תגלה, קשה שהרי במסכת נדה (מה): איתא, שהקב"ה נתן בינה יתירה באשה יותר מבאיש, שנא' "ויבן ה' אלהים את הצלע", וצ"ב היאך הדברים עולים בקנה אחד?

א"ה ריחמ"א: בינה יתירה ודעתן קלה שתי דברים הם וזה שיש לאשה בינה יתירה אינו אומר שתוכל לסבול יסורים גדולים כי דעתה קלה עליה ואינה יכולה לסבול הרבה יסורים.

22. צ"ב היאך לא חשש רשב"י לאיסור לשון הרע, הלא יכול היה לומר לבנו שעלולים לתופסם, ולכן עליהם לברוח למקום אחר, בלא לומר שנשים דעתם קלה ואם יצערוה תגלה?

א"ה ריחמ"א: אין זה לשון הרע אלא הסברת המציאות לבנו בתכונות האשה לא שהיא דעתה קלה בדווקא אלא זו היא תכונת כלל הנשים.

23. עוד קשה, דמשמע רק אם יצערו לאשה תגלה, אטו אם יצערו וייסרו לאיש על דבר כגון זה וכי לא היה מגלה, וכמו שמצינו בכתובות (לג): אלמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה הוו פלחו לצלמא?

א"ה ריחמ"א: איש שיצערו אותו יכול להיות שלא ידבר אבל יעשה מעשה אם יצערו אותו אבל אשה הדבר הראשון שתעשה הוא לדבר.

24. צ"ב היאך רשב"י ור"א נהנו ממעשה ניסים, והרי רש"י בתענית (כד. ד"ה אלא, וע"ע דף כ"ד ע"ב ד"ה אמר להו) כותב, שאסור ליהנות ממעשה ניסים?

א"ה ריחמ"א: הם נהנו ממעשה ניסים כי לא הייתה להם אפשרות אחרת, ועוד נהנו ממעשה ניסים כי לא רצו לבטל תורה ובשביל זה מותר להנות ממעשה ניסים.

25. היאך היה מותר לרשב"י לאכול מעץ החרובים ולא חשש לאיסור ערלה?

א"ה ריחמ"א: נכתבו על זה הרבה תירוצים, אבל הידוע שאין ערלה במעשה ניסים, ואף אם נאמר שכן יש ערלה במעשה ניסים, במקום פיקוח נפש מותר לאכול אף ערלה, ולרשב"י לא היה שום דבר אחר לאכול מלבד זאת, אבל הקב"ה לא מביא לצדיק מכשול בעניני אכילה, ועל כן טוב להשתמש בתירוצים אחרים הסוברים שאין בזה ערלה.

26. צ"ב מדוע ברא להן הקב"ה דוקא עץ חרובים ומעיין מים ולא פירות משובחים יותר?

א"ה ריחמ"א: יתכן שלמקום שהיו נמצאים בו, הטוב ביותר לגוף הוא חרובים ומים ולא פירות אחרים, ורצה ה' יתברך שישמרו על בריאות גופם כפי המקום שנמצאים. ועוד שע"י פירות המשובחים היו נגררים לאכילה יתרה, וכנראה יש סודות למה דווקא חרוב.

27. מדוע לא נעשה נס לרשב"י ור"א במלבושים?

א"ה ריחמ"א: לעשות נס במלבושים זה כבר שינוי בטבע, ואע"פ שנעשה נס בחרוב ובמים אבל עדיין זה משהו טבעי אבל שיעשה נס במלבושים שיגיעו להם מן השמים זה שינוי בטבע והקב"ה חפץ בהתמדת הטבע.

28. צ"ע היאך בשבת הטמינו עצמם בחול, ולא חששו לאיסור השוואת גומות ובונה וסותר?

א"ה ריחמ"א: יתכן שבשבת קודש השתמשו בבגדים ולא הטמינו עצמם בחול ביום שבת, כמו שבעת התפלה השתמשו בבגדים.

29. עוד קשה מדוע לא חששו בזה איסור מוקצה בשבת?

א"ה ריחמ"א: אם הקצו את זה לשימוש כל השנה יתכן שמותר, אבל יתכן שהשתמשו בבגדים שלהם ביום שבת.

30. מדוע רשב"י ור"א גלו במערה דוקא 12 שנה?

א"ה ריחמ"א: גלו ל"ב שנה במערה שרשב"י ירגיש חצי ממה שרבי עקיבא רבו הרגיש שהיה מחוץ לביתו כ"ד שנה. ועוד יתכן שגלו י"ב שנה כנגד תיקון י"ב שבטי ישראל.

31. צ"ב למה הוצרכו לטרוח לעמוד בבגדיהם בשעת התפילה, והלא ת"ת כנגד כולם באימה ביראה ברתת ובזיע, ובכל זאת לא הוצרכו להתעטף בשעת לימודן בבגדיהם. ומדוע דוקא בשעת התפילה הוצרכו להתעטף בבגדיהם?

א"ה ריחמ"א: הטעם הוא משום היכון לקראת אלהיך ישראל שנאמר על תפילה.

32. בלשון הגמ' איתא שרשב"י ור"א בעידן צלויי "לבשו מיכסו ומצלוי", ולכאוי' קשה כפילות הלשון "לבשו ומיכסו"?

א"ה ריחמ"א: "לבשו ומיכסו" היינו לבשו בגדים וכיסו את ראשם בכיסוי.

33. מדוע רשב"י ור"א הפסיקו לתפילה והלא היה תורתם אומנותם, וכמבואר בשבת דף י"א שת"ח שתורתם אומנותם שעוסקין בתורה מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה, ואמר רבי יוחנן כגון רשב"י וחביריו שתורתן אומנותן אינן מפסיקים לתפילה?

א"ה ריחמ"א: כנראה שגם מי שתורתו אומנותו כאשר נמצא בצרה צריך להתפלל, ורשב"י שהיה בגלות הרי הוא בצרה וצריך להתפלל בעת צרתו. ועוד יתכן שרצה להתפלל על מה שלא הבין בלימודו, ועוד יתכן שרבי אלעזר עצמו מחוייב בתפלה כי עדיין לא היה בדרגת תורתו אומנותו שכן כתוב "רבי שמעון וחבריו", וצ"ע.

34. צ"ב למה אליהו הנביא עמד בפתח המערה ולא נכנס בתוכה לבשר להם שהתבטלה הגזירה, והלא היה מצוי אצלם במערה בכל יום כמה פעמים?

א"ה ריחמ"א: אליהו הנביא לא רצה לבטל אותם מלימוד תורה שחשוב יותר מהכל ועל כן אמר אבשר מבחוץ ואם ישמעו סימן שצריכים לשמוע ואם לא ישמעו לא אבטל אותם מן התורה.

35. צ"ב מדוע נקרא רשב"י בכמה מקומות "בר יוחאי" ולא בשמו?

א"ה ריחמ"א: בתחילה הוא השתבח באביו ונקרא בנו של יוחאי וכנראה זמן אחר כך נקרא בשמו ממש כי כבר נתפרסמה גדולתו בעולם.

36. מדוע רשב"י ורבי אלעזר לא התפללו להקב"ה שימית את הקיסר?

א"ה ריחמ"א: מרוב שקיעות בתורה שכחו אפילו להתפלל על דבר גשמי כזה, ובעת התפלה היו בעולמות עליונים שלא הפריע להם המציאות של הגזירה.

37. מדוע רשב"י יצא מהמערה רק כשראה ציפור ניצוד בגזירת שמים כמבואר בירושלמי (פ"ט דשביעית ה"א) ובמדרש (בראשית רבה וישלח ע"ט) שלסוף 13 שנים יצא רשב"י וישב על פתח המערה, ראה צייד עופות וכשהיה שומע בת קול יוצאת ומכרזת "רחמים והצלה" היה העוף ניצול, וכשהיתה בת קול אומרת "מיתה ועונש" היה העוף ניצוד. באותה שעה נשא רשב"י קל וחומר: ומה ציפור אינו ניצוד בלעדי גזירת השמים על אחת כמה וכמה נפש האדם, לפיכך אלך אל מקומי ואם לא נגזר מן השמים לא אמות, ואם ח"ו נגזר לא תועיל בריחתי, ויצא ומצא שנתבטלה הגזירה. וצ"ע מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר?

א"ה ריחמ"א: מעיקרא סבר שחייב לעשות השתדלות להצלתו, ולבסוף סבר שאף את ההשתדלות כפי מדרגתו אינו צריך לעשות.

38. קשה מדוע רשב"י הקפיד על בעלי מלאכה והלא לשיטתו די בק"ש שחרית וערבית?

א"ה ריחמ"א: אחרי 12 שנה במערה מתוך לימוד תורה מאד קשה להבין מי שנוהג אחרת, צריך זמן להתרגל למציאות הגשמית של העולם, ואף אם אתה סובר שמן הדין הם יוצאים ידי חובת לימוד תורה בק"ש של שחרית וערבית.

39. מדוע רשב"י ור"א כל מקום שנתנו עיניהם שרפו, וכי אותם שעסקו במלאכה לפרנסתם חייבים מיתה?

א"ה ריחמ"א: לא חייבים מיתה אבל העין של רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו אינה קולטת כרגע מציאות גשמית.

40. צ"ב מדוע רשב"י ובנו חזרו למערה, והלא קי"ל שאין משגיחין בבת קול, וכיון שלפי דעתם על פי דת תוה"ק היה ראוי להעניש אותם שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה ומתבטלין מן התורה, א"כ מדוע שמעו לבת קול וחזרו למערתם?

א"ה ריחמ"א: כאשר הבת קול אומרת לאדם שהוא מזיק לאחרים ומחריב את המציאות יש לו להשמע לבת קול, ולא להיות מזיק לאחרים. אע"פ שסובר שהוא צודק.

41. היאך רשב"י ור"א דימו אה עצמם כרשעים שדינם בגיהנום י"ב חודש?

א"ה ריחמ"א: מצד מה שכל מקום שנתנו את עיניהם ונשרף סברו שזה מעשי רשעים, ורשעים דינם י"ב חודש, וחזרו למערה כדי לא להזיק לאחרים.

42. מדוע בת קול יצאה ובישרה להם צאו ממערתכם, ולא על ידי אליהו הנביא כמו בפעם הראשונה?

א"ה ריחמ"א: אולי הגיע הזמן שצריכים לצאת, ואליהו הנביא אינו יכול להגיע כי נמצא עם האבות במערת המכפלה, וכן יתכן שעסוק בהצלת עם ישראל ועל כן נשלחה בת קול.

עוד יתכן שלא היו נשמעים לאליהו הנביא כי נכנסו על ידי בת קול ורוצים לצאת ע"י בת קול.

43. צ"ב הלא כוונתם היתה לשבת במערה רק י"ב חודש, ולמה הוצרכו שהבת קול תאמר להם לצאת?

א"ה ריחמ"א: אמת שכוונתם לשבת במערה רק י"ב חודש, אבל גם בסיום הי"ב חודש צריכים לדעת האם מקצת היום ככולו או שיצאו רק בסוף היום, ועל כן חיכו לבת קול. ועוד שנכנסו על ידי בת קול ורוצים לצאת ע"י בת קול.

44. כיון שחזרו לישב במערה מפני הוראת הבת קול, א"כ למה עתה שיצאו בפעם השניה המשיך ר"א להקפיד ולשרוף?

א"ה ריחמ"א: רבי אלעזר לא שרף כי כן רצה, אלא עדיין הוא נמצא במציאות של קדושה רוחנית גדולה שאינה קולטת מציאות גשמית.

45. קשה היאך רבי אלעזר ברבי שמעון המשיך לשרוף ולהמית אחרי שרשב"י חזר ותיקן אחריו, והלא אסור לבן לסתור דברי אביו. כמבואר בקידושין (לא:), וכאשר הבן עושה מעשה היפך דעת אביו הרי זה סותר דבריו? עוד קשה שבנוסף היה ר"א תלמיד של רשב"י, וכבר כתב רבינו הרמב"ם (פ"ה מהל' ת"ת ה"א) כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך חייב בכבוד רבו ויראתו יתר מאביו, שאביו מביאו לחיי העוה"ז ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העוה"ב וכו'. לפיכך אמרו כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנא' "בהצותם על ה'"? עוד איתא בברכות (לא:), שהמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, וכן פסק הרמב"ם (שם בהל' ת"ת פ"ה ה"ה). ואין לך הוראה גדולה מזה?

א"ה ריחמ"א: כנ"ל, ועל כן אין לומר שהוא עשה רק היפך מעשי אביו רשב"י שהוא גם רבו, ואין כאן משום מורה הוראה.

46. צ"ב מדוע רשב"י נחה דעתו להתנהג במידת רחמים, ואילו ר"א המשיך לאחוז במידת הדין?

א"ה ריחמ"א: רשב"י כבר היה זקן מלא רחמים ואילו ר"א עדיין צעיר ועל כן עדיין נמצא ברתיחת הדמים מידת הדין.

47. צ"ב איך יהיה די לעולם בעוסקי תורה ברשב"י ובנו (רש"י), והלא עיקר קפידתם היתה שהבריות מניחים חיי עוה"ב ועוסקים בחיי שעה, וא"כ עדיין יש תביעה על כולם שיעסקו בתורה?

א"ה ריחמ"א: העולם יכול להתקיים על ידי לימוד רשב"י ור"א בנו, אבל ככל שמתרבים לומדי התורה מתרבה השפע בעולם, ועל כן הקפידו שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה.

48. בלשון הגמרא איתא שראו "ההוא סבא". מדוע לא פירשו את שמו?

א"ה ריחמ"א: "ההוא סבא" הוא אליהו הנביא ורצתה הגמ' שמה שראו ישאר מלובש בטבע ולא מעל הטבע. וכן נקרא "ההוא סבא" אליהו הנביא כי הגיע על שם שלימותו להיות "סבא" היינו מלא רחמים, ולעורר אותם לרחמנות.

49. צ"ב מהו שורש טעם הבאת הדסים בערב שבת דוקא. והמג"א (ריש סי' רס"ב) הביא שהאריז"ל הקפיד לברך בשבת על ב' אגודות הדס בכל ג' קידושים, וצ"ב כאמור?

א"ה ריחמ"א: הדסים ובפרט משולשים רומזים על האבות אברהם יצחק ויעקב וסעודות שבת כנגד האבות וכל זאת כדי להזכיר זכות אבות.

50. מדוע התפייסו ונחה דעתם של רשב"י ור"א בראותם אדם רץ עם זוג הדסים לכבוד שב"ק והלא עיקר קפידתם היתה שהבריות מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה?

א"ה ריחמ"א: כי הבינו שגם על ידי גשמיות אפשר לעבוד את ה' יתברך על ידי ב' אגודות הדסים שמברכים עליהם "עצי בשמים" ועושים מגשם רוח.

51. צ"ע כיון שר' פנחס בן יאיר היה חתנו של רשב"י, איך נכנס לבית המרחץ עם רשב"י, והלא איתא בפסחים (נא.) עם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו וחמיו ובעל אחותו?

א"ה ריחמ"א: יתכן שרשב"י זיע"א היה זקוק לעזרתו ומקום הערוה היה מכוסה.

52. קשה מדוע הוצרך דוקא רבי פנחס בן יאיר בכבודו ובעצמו לרוחץ את רשב"י. וכי לא היה מי שירחץ את רשב"י?

א"ה ריחמ"א: יתכן שלא היה מי שירחץ, וגם אם כן לא ניחא לרשב"י שאיש שאינו יודע ממש בכבוד התורה יעשה לו תשמיש זה, אלא רק רבי פנחס בן יאיר, ותלמיד עצמו לא יכל להכנס לעשות כן כי צריך מורא מן הרב.

53. בסדר הדורות (סדר תו"א) שרבי פנחס בן יאיר לא היה חתנו של רשב"י, כפי הגירסא בגמרא, אלא רשב"י היה חתנו של רבי פנחס בן יאיר, וכדמוכח בזוה"ק (שמיני דף ל"ו), והלא חייב אדם בכבוד חמיו, כמ"ש במכילתא עה"פ (שמות י"ח) "וישתחו וישק", הוי אומר משה השתחוה ונישק לחמיו, שהרי נאמר "וישאלו איש לרעהו לשלום", מי קרוי איש, משה, שנא' "והאיש משה", מכאן אמרו שיהא אדם מוכן לכבוד חמיו, והובא בטור ובשו"ע (י"ד סי' ר"מ סעיף כ"ד). וא"כ מדוע רפב"י רחץ את רשב"י, ועוד מדוע רשב"י הניח לחמיו לרוחצו?

א"ה ריחמ"א: אם יש נחת לאב לעשות תשמיש לכבוד בנו הת"ח מותר ואב שמחל על כבודו מחול וכ"ש חמיו.

54. צ"ע דבגמרא משמע, שרק כאשר יצא רשב"י מהמערה רחץ, וכן מדויק ברש"י (ראה ס' המערה), וצ"ע מדוע בכל אותם י"ג שנה לא רחץ?

א"ה ריחמ"א: בפשטות במערה כן רחץ עצמו על ידי מי המעיין, אלא כאן מדובר שרחץ בפעם הראשונה אחר י"ג שנים במרחץ במים חמים.

55. מדוע בלשון הגמרא "בית המרחץ" נקרא "בי בניה"?

א"ה ריחמ"א: ראיתי במילון ארמי עברי שכתב כך: בי באני/בני – בית מרחץ.

עוד ראיתי בספר "אוצר כל" לרבי קלמן אביגדור פערלא (לובלין תר"ע) שכתב בעמ' מ"ד (87) על גמ' ברכות (סב ע"א) איפחית בי באני מתותיה איתרמי ליה עמודא סלק וכו'. ושם בהערה ** כתב, וז"ל:

בי באני (= BAINE בלשון צרפת **baire**, בלשון רוסיא), באדע הויז, בית המרחץ (בי מסותא), מלשון יון ורומי βαλνείον, BALNENIN ומזה "בלן" (שביעית פ"ח ה"ה) "בלניות" (משנה ב"ב סז ע"א ועוד. וכן כאן היה ראוי להיות "בי בלני" אלא שנשמטה הלמ"ד, כמו שבמלת "מסותא" נשמטה החי"ת, שהיה צ"ל מסחותא מן ארמית "סחי" (רחוץ), כמו "עייליה לבי בני ואסחיה" (מגילה טז ע"ב). עכ"ל.

56. הנה ממה שהשיב רשב"י: "אשריך שראיתני בכך", תשובה מוצאת לאותם אנשים שכביכול כואב להם לראות את לומדי התורה עמלים בתורה בצורה מופלאה וכבירה, ומסירים מעל עצמם כל הבלי העולם הזה, "הבל הבליים אמר קהלת, הבל הבליים הכל הבל לבד הנשמה הטהורה שהיא עתידה ליתן דין וחשבון". דאדרבה ואדרבה אשריכם שראיתם לבני התורה כך, שאם לא כן לא מצאתם בהם כך! כי כל גדלות האדם על ידי עסק ועמל התורה, ועל ידי זה מגינים ומעמידים את העולם כולו. וכבר אמרו רבותינו (אבות פ"ו מ"א), כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ונהנין ממנה עצה ותושיה בינה וגבורה, ונותנת לו מלכות וממשלה וחקיקור דין, ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. ואמרו (פסחים נ: ועוד), לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

57. צ"ב איך מכח עמל שאינו בלימוד עצמו השיג רשב"י השגותיו הגדולות בתורה?

א"ה ריחמ"א: מתוך שהיה מופרש מהעולם הזה זכה להשגות רוחניות עצומות מלבד מה שלמד תורה וזה הוסיף לו, כי הסיגוף של הגוף מוסיף לאדם מעלות רוחניות ע"י שנבדל מהבלי העולם הזה.

58. פלא הוא שלא מצינו בש"ס ובשאר ספרי חז"ל 24 תירוצים שתירץ רשב"י?

א"ה ריחמ"א: כנראה לא נשארו התירוצים האלו כי לאו כל מוחא סביל דא, ובני אדם לא היו עומדים על דעת רשב"י, ועל כן מה שלא יבינו לא בנמצא בעולם.

59. צ"ב מה הקשר בין הנס שנעשה, לעשיית ותיקון דבר לתועלת הרבים?

א"ה ריחמ"א: כמו שה' יתברך הועיל לרשב"י בעשיית הנס, כן הוא רוצה להועיל לרבים ולעשות דבר לתועלתם.

60. צ"ב שהיה צריך להזכיר תחילה שלם בתורתו ואח"כ שלם בממונו?

א"ה ריחמ"א: מכיון שהממון מעמיד את האדם על הרגלים ונותן לו אפשרות ללמוד תורה, ותהיה תורתו שלימה הקדים שלם בממונו לפני שלם בתורתו.

61. צ"ע וכי יעקב אבינו שהיה עמוד התורה, התעסק בתיקון מטבעות שווקים ומרחצאות?

א"ה ריחמ"א: אדרבה בגלל שהיה עמוד התורה וחלק מחלקי התורה זה חלק חו"מ תיקן מטבעות שיהיו כשרות ולא מזויפות וכן לימד את הסוחרים בשווקים שלא לרמות במשקולות וכן במרחצאות שיהיו כשרים ללא תערובת של נשים וגברים, וכנראה גם הלכות מקוואות שיהיה המקווה כשר לטבול בו הנשים.

62. איך תיקן המטבעות מיד כשנכנס לעיר עוד לפני שנתיישב?

א"ה ריחמ"א: רצה מטבעות כשרים שיהיו במשקל מדויק עוד לפני שנכנס לעיר שלא לרכוש בשווקים עם מטבעות לא כשרות או מזויפות ויעבור חס ושלום על גזל.

63. טיהר העיר טבריה. כיון שהיה ספק טומאה בשוק וברשות הרבים, הלא קיימא לן שספק טומאה ברשות הרבים טהור ומדוע הוצרך רשב"י לטהר אותו המקום?

א"ה ריחמ"א: תמיד להסיר ספקות יותר טוב אע"פ שהוא טהור, אבל בלי ספק יותר טוב. עוד יש להוסיף בזה שרשב"י זיע"א הוא לא בדיעבד אלא הכל לכתחילה באופן שאפשר להחמיר הוא מחמיר.

64. מדוע הגמרא מביאה ראיה שלא היה באותו מקום בית קברות, ממה ששתל בן זכאי תורמוסי תרומה, והלא אף אם היה זורע חולין יש כאן עדות שאינו בית הקברות, שאין זורעין בבית הקברות משום קלות ראש?

א"ה ריחמ"א: עדיין אין ראיה מזה שאין כאן בית קברות כי יתכן שמי ששתל כאן הם עמי ארצות.

65. צ"ע איך טיהר את טבריה ע"פ מעשה ניסים?

א"ה ריחמ"א: אע"פ שאין להנות ממעשה ניסים בשביל להועיל לרבים ובפרט לכהנים שלא יטמאו בטומאת מת מותר.

66. צ"ע מדוע רשב"י למד קל וחומר לת"ח ממעשה זונות שמעשיהם מגונים ועוונותיהם מרובים וחמורים?

א"ה ריחמ"א: בלקט פירושי אגדה ח"א לרבי משה יחיאל צוריאל זצ"ל (שבת שם) כתב לבאר, וז"ל:

צ"ע איזה צד דימוי יש בין אלו לאלו? אלא כשם שהזונות שונאות שו את זו ואעפ"כ מטפלות ביפויים של הזולת, כן ת"ח שאע"פ שלפעמים שונאים זה את זה מחפים על מומי הזולת. (עיון יעקב).

עוד כתב, וז"ל: כי מעוניינות שתתרבה מדת הזנות בעולם, ומפני זה ירוויחו גם הן ממון. כך ת"ח צריכים להוקיר ולשבח תורתם של עמיתיהם ת"ח כדי שתתרבה בעולם חמדת לימוד תורה. (רבי יעקב, אב"ד ליסא, אמת ליעקב, דף יב בנדפס). עכ"ל.

67. צ"ע למה הגיע עונש מיתה לאותו סבא בשביל שלא סייע לרשב"י לטהר את השוק?

א"ה ריחמ"א: אין הכוונה רק שלא סייע אלא זלזל בפעולותיו של רשב"י לטהר את העיר טבריה.

68. צ"ע למה הקפיד רשב"י על יהודה בן גרים, והרי למפרע ע"י שנטמן במערה כל אותם השנים, שעל ידי כך עלה ונתעלה מעלות רבות, והגיע לשיא הפסגות? וכפי שאמר לרבי פנחס בן יאיר שאל יצטער על צער גופו ופצעיו מצער המחילות, כי דוקא על ידי כך נפתח ליבו בתורה כל כך שהיה מתרץ לכל קושיא כ"ד תירוצים.

א"ה ריחמ"א: מה שזכה רשב"י להגיע למעלה זו בזכות שברח למערה בגלל שדיבר רבי יהודה בן גרים, אין זה סותר את הצער שעבר רשב"י זיע"א, ועל זה מקפיד, כי יתכן שבלא צער המערה היה זוכה ליותר כאשר היה לומד מתוך נחת ושלוה בלא רדיפות הגויים, וכל בקשתם של ישראל לגאולה השלימה שלא יהיה שיעבוד מלכויות הוא כדי לזכות ללמוד תורה בנחת.

69. מדוע העניש רשב"י את ר' יהודה בן גרים במיתה? והלא רשב"י דיבר בפני שלושה, ולדעת רבינו הרמב"ם (פ"ז מהל' דעות ה"ה) אם נאמרו הדברים בפני שלושה, כבר נשמע הדבר ונודע, ואם אחד מן השלושה סיפר פעם אחרת אין בזה משום לשון הרע, בתנאי שלא יתכוון להעביר הקול ולגלותו יותר. ובודאי ר' יהודה בן גרים לא התכוון להעביר הקול?

א"ה ריחמ"א: אע"פ שדיבר בפני שלושה, הקפידה היא שמדבר דברים בלא רשות החכמים לומר אותם, ועל זה הקפידה והמיתה שמעביר דברי חכמים בלא רשותם, ואם חכמים מדברים אין רשות לומר דבריהם בלא רשותם.

70. עוד קשה הלא סוף דבר שעי"ז רשב"י עלה ונתעלה והגיע להשגות גבוהות, ועוד הלא אף אם היה בזה עוון לשון הרע, אין ב"ד של מטה עונשים על זה במיתה?

א"ה ריחמ"א: העונש הוא על מה שרשב"י הוצרך לבטל תורה והיה לו חלישות הדעת מזה, ועוד שרשב"י לא יכל ללמד את התלמידים שלו תורה. מציאות של אדם כזה אינה עומדת לפני רשב"י זיע"א, ועל כן נעשה גל של עצמות ממה שנתן בו רשב"י את עיניו.

